

Mezey László*:

Canon, Kánon

(A római misekánon magyarázata és fordítása)

Hagyományos és szinte általános értelmezése szerint a "kánon" szó szabályt jelent, mértéket és törvényt. Ugyancsak hagyományos felfogás a hivatalos misekönyvkiadásokban (beleszámítva a kéziratosságot is) közel másféle évezrede a római liturgia "kánon"-ját a **Te igitur** kezdetű nagy eukarisztikus imádságtól számítja, illetőleg azzal azonosítja. A következő fordítási és értelmezési kísérlet is a mai prefációtól elvonatkoztatva, erre a kánon kánonszövegre szorítkozik. A szó első jelentése, mely az eukarisztikus misztérium ünneplésének valóban általánosan ismert és elfogadott, e csaknem mindig egészében változatlan és változhatatlan főimádságát e szigorú szabályosság, mozdíthatatlan törvényesség értelmében jelöli.

Azokat a szövegeket, melyek a kenyér és a bor Krisztus testévé és vérévé átváltozását kísérik, a keleti egyházak anaphorának nevezik, vagyis amaz áldozati tárgyak "bevitelének", "odavitelének", melyekből Krisztus Urunk teste és vére lesz. A hispániai (vizigót-mozarab) liturgia egyező módon "inlatio"-nak mondja. Ez a nomen actionis (cselekvést jelentő főnév) egyszerre jelöli az eukarisztikus misztérium *cselekményét* és az azt kísérő *imádságot*. Nagy Szent Gergely Canonról és Prexről beszél - a kettőt egymástól el nem választva -, amit "composuerat quidam scholasticus" (egy bizonyos tudós férfiú alkotott). Gergely pápa leveléből azonban inkább a szövegre áll a *Prex* megjelölés, s a *Canon* mintha valami mást is jelölne: „orationem vero dominicam idcirco mox post precem dicimus, quia mos apostolorum fuit, ut ad ipsam solummodo orationem oblationis hostiam consecrarent” (az Úr imádságát azért mondjuk azonnal a *Prex* után, mert az apostolok szokása volt, hogy csupán ezt az imádságot használták a felajánlott tárgyak megszenteléséhez). Ha nem tévedünk, a pápa gondolatában az *oratio*-hoz társult az *oratio*, a *prex*-hez az *actio*. E kettősség már nem pontos megfogalmazásban, de megvan még Walafrid Strabo-nál (808-849) is: „*Actio* dicitur ipse *Canon*, quia in eo sacramenta dominica conficiuntur, *Canon* vero eadem *actio* nominatur, quia in ea est legitima et regularis sacramentorum confectio” (A kánont *Actiónak* mondjuk, mert abban megvalósulnak az Úr szentségei. Kánonnak pedig azért nevezzük ezt a cselekményt, mert abban megy végbe a szentségek törvényes létrehozása.). A "*Canon*" tehát: "*actio*", melynek tartalmát Gergely - az apostoli törvényalkotó szokásra ("*mos*") hivatkozva - így határoz meg: oblationis hostiae consecratio (a felajánlott tárgyak megszentelése, konszekrációja). Jelentéstörténetileg tehát így a római "Kánon" közeledik az anaphorához, ill. inlatióhoz, s így jelentéstartalma szerint nem minden további nélkül, és talán nem is elsődlegesen azonosítható a *Prex*-szel.

Ha a *canon* jelentésváltozatai között jobban körülnézünk, azt találjuk, hogy (Gaffiot etimológiai szótárát idézve) a *loi, règle, mesure* (törvény, szabály, mérték, vö. Plinius 34, 55) jelentés után azonnal a *contribution* redevance annuelle sur l'or, l'argent, le grain (éves járandóság, arany-, ezüst- terményadó, vö. Spartianus Aelius 8) következik: kötelező felajánlás adó, illeték stb. javakból, jövedelemből. Így a *canon* elsősorban: *actio*. Így már közelebb vagyunk Nagy Szent Gergely gondolatához:

---

* Az 1984-ben elhunyt professzor több hónapi gondos tanulmánnyal és elmélkedéssel készítette el a római misekánon hiteles fordítását. Sajnos a magyar misekönyv összeállítói e munkát annak idején nem vették figyelembe.

oblationis hostia = felajánlott tárgy. Az oblatio azonban önkéntes megajánlás: *action d'offrir de donner volontairement* (önkéntes adomány felajánlásának cselekménye, vö. Gaffiot; az értelmezés alapjául szolgál Dig. 5, 2 10 - helyesen: 5, 2, 8.).

A *canon* tehát kötelező dolog a mi részünkről: *debitum servitutis nostrae* (szolga-voltunkból eredő kötelezettség), önkéntes az oblatio (felajánlás) a mi Urunk részéről, aki *oblatus est, quia ipse voluit* (feláldoztatott, mert ő maga akarta).

Ezt a kettős tényt veszi körül és fejezi ki ama szöveg, melyet Prex-nek mond Gregorius, hasonlóan az antik religio nagy főpapi imádságához. Rendeltetését, ténybeli vonatkozását tekintve semmiben sem különbözik a keresztény Kelet anaphorájától. Az eukarisztikus imádság fajtáit, fejlődéstörténetét, különösen pedig a római kánon kialakulását nem áll szándékunkban részletesen előadni. A vonatkozó kutatások főbb eredményét azonban röviden összefoglalhatjuk. Ezek szerint a mi kánonuk alexandriai előzmények után Afrikában alakult ki, s onnét került át Rómába, egyesek szerint Milánón át. A 4. század végén jelent meg a római liturgiában a kánon, nagyjából ma ismert formájában.

Ha a római kánon a liturgiátörténeti kutatás jelenlegi állása szerint az alexandriai őstípussal tart rokonságot, nyelvi előzményei görögök voltak. S mielőtt a még görög liturgikus nyelvet használó római egyházba utat talált volna, latin nyelvi megformálását az északafrikai latin magas nyelvi kultúra klímájában, annak igényei szerint végezték. A keresztény Afrika nyelvi színvonaláról az afrikai egyházak élére került rétorok, orátorok kezekedtek. Így Augustinus és baráti köre, vagy neveltjei (Alipius, Possidius) a keresztény Carthago dicsőségeként emlegethette Ciprius püspököt és mártírt, aki rétori pályáról lépett a presbiteri ordóba. "Nisi praecessisset Petrus piscator, non successisset Cyprianus orator" (ha nem lett volna előbb a halász Péter, nem követhette volna őt a szónok Ciprianus"). Az orátor-püspökök és presbiterek két-három nemzedéke Damasustól Ambrosiuson, Hieronimuson át Augustinusig az emberiség szerencséjére elvégezte az antik paideia (pedagógia) lényeges elemeinek keresztény recepcióját (befogadását). A grammatikusok stílári igénye végül is nem ütközött össze Ágostonnak és más atyáknak a keresztények latinját megteremtő nyelvújító bátorságával. Ami pedig a retorikát illeti, annak nem csak technikai és ornamentális vonatkozásait használták fel, hanem azokat az igazi etikai értékeket is, melyek a retorika, az *ars oratoria* (a szónoki mesterség) és a jog, a törvénytudás kapcsolatában mutatkoztak meg.

A jog azért vette igénybe az *ars retorica* szolgálatait, mert az orator szónoki teljesítménye, szólásának és tárgyi ismereteinek biztonsága, s így a helyesen alkalmazott terminológia segítségével érthette el célját, az ítélethozatal *aequitas*-at (méltányosságát). Az *aequitas* (a görög *isotés*) a törvényalkotó szándéka, akarata ("mens, voluntas") és a törvény betűje (a "scriptum") közötti egyensúlyt jelentette: a méltányos ítéletet. Az orator szerepe tehát az, hogy a szavak megbecsülésével, a szólás becsülete által érjen el a bírónál méltányos ítéletet.

Az *aequitas* nem csak szóban, hanem dolgokban való kiegyezést is megkívánt. Az *oratio*-t tehát kíséri az *actio*, a törvény vagy megegyezés szerinti dologi szolgáltatás (*vectigal*, *tributum*, *munus*) teljesítése. Amde az ítélethozatal elérésére a kegyelmezés kérésével csak ennek jogával élők állhatnak elő: a jogképes személyek. Ilyenek az Isten népéhez tartozók az ember és Isten viszonyát illető kérdésekben. Az Isten népével szemben állnak a *gentes* (a "nemzetek, pogányok"), kiknek az ilyen *actio*-hoz joguk nincs, de a *Canon* és *vectigal* (adó) kötelezettsége sem terheli őket. "Populus est collectio hominum ad iure vivendum, quod si iure non vivitur, non est populus" (a nép: embereknek a joggal való élésre létrejött közössége, akik ha a joggal

nem élnek, már nem nép). A barbárok, a gentes viszont "sine lege vivunt" (törvény nélkül élnek), vagy mint Ágoston mondja "a societati juris seuncti" (a jogban való közösségtől eltagolódva).

Az "ügy", amiben az "aequitas"-t (méltányos ítéletet), a *placatio*-t (kibékülést) el akarja érni a "genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis" (választott nemzet, királyi papság, szent nemzeték, tulajdonul szerzett nép): az egész emberiség leglényegesebb ügye, a Megváltás gyümölcseiben való állandó részesedés (perpetua salvatio), s végül az üdvösség. Hatalmas, minden emberi képességet meghaladó feladat ez. Nincs szó, nincs tett és canon, ami itt felérne a másik fél fölségével, de még ahhoz akár némileg is méltó lehetne. De hozzánk társul és életébe fölvesz a Legfőbb Áldozópap, "ipse offerens ipse et oblatio...", "interpellans pro nobis" (ő maga a felajánló, ő maga a felajánlott... aki közbenjár értünk). Akit ő maga mellé hív népéből, az csak reszketve és félelmek között - mint Gergely pápa coepiscopusa, Januarius - "ad locum canonis redire valeat" (tudott a kánon helyére lépni); mint a római püspök, akit midőn katedrójáról felemelkedik, mindkét oldalról támogatva kísérik az oltárhoz és "solus intrat canonem" (egymaga belép a kánonba).

Ezt a megrendülést érezte új életre szülő Anyánk, az Egyház, midőn Ura és Jegyese oblatiójához tette a maga Canonját, s ezt érezte nagy és szent fiaival, midőn arra indította őket, hogy annak a történelmi környezetnek, melyben a Megtestesülés és Megváltás hatalmas műve végbement, legmagasabb nyelvi teljesítményét, legteljesebb törvénytudói pontosságát vegyék igénybe. A *gravitas Romani sermonis*-nak (a súlyos-komoly római beszéd), a görög *sophrosyne*-n (bölcsepszólás) félreértést, pongyolaságot, stiláris öncélúságot kizáró szóhasználatával, eloquiumával mondatta el azt, amit a "mater omnium ecclesiarum" (minden egyházak anyja, Róma) a keresztáldozat re-praesentálásának, jelenbe visszahozásának krisztusi tényéhez maga elmondani akart.

Az eukarisztia ünneplésében a központban áll maga a krisztusi *oblatio*, hozzájárul az egyház *canon*-ja az áldozati tárgyokban és szavakban. Ebből a legmélyebb összefüggésből fejlesztettük ki azt a pragmatikai-értelmezési alapot, melyen munkánkat nyelvi és tartalmi hitelesség elérésére törekedve elvégezhetőnek tartottuk.

A római misekánon fordítása:

Tehozzád azért, kegyelmes Atya,
a mi Urunk, Jézus Krisztus, a te Fiad által esedezve folyamodunk,
és arra kérünk Téged,
hogy vedd birtokodba, és áldd meg
ezeket az adományokat, e kötelek adónkat,
ezeket a szent és szeplőtelen-tiszta áldozati ajándékokat,
melyeket mindenekelőtt a Te szent katolikus Egyházaért ajánlunk föl,
hogy neki békét adjál,
hogy megőrizzed,
egységben tartsd és vezérelj

az egész földkerekségen,
a Te szolgáloddal, N. pápánkkal, N. főpásztorunkkal
és minden igazhívővel együtt,
valamint mindazokkal, akik a katolikus és apostoli hitért buzgólkodnak.

Emlékezzél meg, Uram, a Te szolgálóidról és szolgáló leányaidról...,
és minden itt körülállóról,
kiknek hitét Te megvizsgáltad,
és tudod, hogy magukat fenntartás nélkül átadják Neked,
akikért bemutatjuk, vagy akik Neked bemutatják ezt a dicsérő áldozatot,
önmagukért és övéikért,
lelkük váltságára, üdvük és sértetlenségük reményében,
s amit fogadtak, már teljesítik is Neked,
örökkévaló, élő és igaz Istennek.

Most pedig közösségükbe lépünk, és emléküket tiszteljük
mindenekelőtt a dicsőség és mindenkor Szűz Máriának,
a mi Istenünk és Urunk, Jézus Krisztus szülőanyjának,
és Őutána Szent Józsefnek, ugyanazon Szűz jegyesének,
a Te boldog apostolaidnak és vértanúidnak:
Péter és Pál-, András-, Jakab-, János-,
Tamás-, Jakab-, Fülöp-, Bertalan-, Máté-, Simon és Tádé-
Linusz-, Klétusz-, Kelemen-, Xisztusz-, Kornéliusz-,
Ciprián-, Lőrinc-, Krizogonusz-, János és Pál-, Kozma és Damjának
valamint minden szentjeidnek;
kiknek érdeméért és könyörgéséért engedd meg,
hogy minden dolgunkban a Te oltalmazó segítséged legyen erősségünk.
Ugyanazon Krisztus Urunk által. Amen.

Azért ez áldozati adományt
tőlünk, szolgálóidtól, és háznak mind egész népétől,
Urunk, kérünk, megengesztelődve fogadd;
rendezd el a Te békédben napjainkat,
és rendeld el, hogy az örökké tartó kárhozattól megmenekedjünk,
s kiválasztottaid nyájába számláltassunk.
Krisztus, a mi Urunk által. Amen.

Az adományokat pedig Te, ó kegyes, Isten,
kérünk, tegyed mindenek fölött áldottá,
törvényed szerint elfogadottá,
Magadhoz méltóvá,
lelkivé,

és Előtted kedvessé,
hogy számunkra Testévé és Vérévé váljék
szeretett Fiadnak, a mi Urunk Jézus Krisztusnak.

Ki szenvedésének előestéjén

szent és tiszteletreméltó kezébe vette a kenyeret,
szemét az égre emelte, az Istenhez, mindenható Atyjához, Tehozzád,
és Neked hálát adva áldást mondott,
tanítványainak adta, és így szólt:
Vegyétek, és egyetek belőle mindnyájan,
mert ez az én testem.

Hasonlóképpen a vacsora után
szent és tiszteletreméltó kezébe vette ezt a csodálatos kelyhet,
Neked hálát adva ismét áldást mondott,
tanítványainak adta, és így szólt:
Vegyétek, és igyatok belőle mindnyájan,
mert ez az én véremnek kelyhe,
az új és örök szövetségé,
a hitnek titka,
mely kiontatik értetek és sokakért a bűnök bocsánatjára.
Valahányszor ezt cselekszitek, az én emlékezetemre cselekedjétek.

Ezért tehát megemlékezünk, Urunk,

mi, a Te szolgálód, és velünk együtt a Te megszentelt néped,
ugyanazon Fiadnak, Krisztus Urunknak boldogságszerző szenvedéséről,
halálba való feltámadásáról, és egyúttal dicsőséges mennybemeneteléről is;
és megemlékezve bemutatjuk csodálatos Fölségednek
a Te Magad javaiból és ajándékaiból
e tiszta áldozatot, e szent áldozatot, e szeplőtelen áldozati adományt,
az örök életnek megszentelt kenyerét, és az üdvösségnek kifogyhatatlan kelyhét.

Nézzél le rá jóindulatú és derűs tekintettel,

és méltóztassál elfogadni azt,
miképpen elfogadtad egykor igaz szolgálódnak, Ábelnek ajándékait,
azután Ósátyánknak, Ábrahámknak áldozatát,
és amit főpapod Melkizedek ajánlott föl Neked:
ama szent áldozatot, szeplőtelen adományt.

Esedezve folyamodunk Hozzád, mindenható Isten,

rendelt el, hogy szent Angyalod keze elvigye áldozatunkat a mennyei oltárra,
isteni Fölséged színe elé,
hogy mind, ahányan erről az oltárról részesedvén

magunkhoz vesszük Fiadnak szentséges Testét és Véré, a mennyei áldás és kegyelem bőségével elteljünk. Ugyanazon Krisztus Urunk által. Amen.

Emlékezzél meg, Urunk, szolgálóidról és szolgáló leányaidról is..., akik a hit jelével megjelölten már előttünk eltávoztak, és a béke álmát alusszák. Nekik, Urunk, és minden Krisztusban nyugvó léleknek az enyhület, világosság és béke helyét kérünk, add meg. Ugyanazon Krisztus Urunk által. Amen.

Nekünk is, bűnösöknek, a Te szolgálidnak, kik sokszor tapasztalt könyörületességedbe helyezzük reményünket, ajándékozzál kegyesen egy szerény részt szent apostolaidnak és mártírjaidnak társaságában, János és Istvánal, Mátyás-, Barnabás-, Ignác-, Sándor-, Marcellinusz és Péterrel, Felicitász-, Perpétua-, Ágota-, Lucia-, Ágnes-, Cecília-, Anasztáziával és minden szentjeiddel egyetemben; és az ő boldog közösségükbe, nem érdemtelenségünket mérlegelve, hanem a bocsánat nagylelkű Megadójaként kérünk, hogy minket bebocsáss. Krisztus Urunk által. Amen. Ki által mindezeket, ó Urunk, mindig jónak teremted, megszenteled, életre kelted, megáldod és nekünk nyújtod.

Öáltala, övele és öbenne a tiéd, mindenható Atyaisten, a Szentlélekkel egységben minden tisztelet és dicsőség mindörökkön örökké. Amen.